

skiej. W r. 1438 na sejmie w Piotrkowie był sygnatariuszem przywileju zatwierdzającego generalnie prawa królestwa, wystawionego (16 XII) przez młodego króla Władysława. W r. 1439 jako jedyny (poza przywódcą ruchu) z senatorów i dygnitarzy Królestwa przywiesił swoją pieczęć na akcie antymożnowładczej konfederacji nowokorczyńskiej Spytka Melsztyńskiego. Po klęsce pod Grotnikami i rozbięciu przez oligarchów ruchu szlacheckiego o sympatiach prohusyckich nie przeszedł, jak wielu zwolenników Spytka Melsztyńskiego, do obozu Oleśnickiego, ale też nie utracił kaszt. czechowskiej. Należał nadal do ludzi bliskich królowej Zofii i w r. 1440 przebywał (obok wielu wybitnych niedawnych konfederatów, jak Jan z Zagórzan, Jan Pilecki, Piotr z Kamieńca, Hincza z Rogowa i in.) na jej dworze w Sanoku, a także w Bieczu i z pewnością w Nowym Sączu, gdzie królowa posiadała swoje uposażenie wdowie. W wyprawie Władysława na Węgry nie brał wg wszelkiego prawdopodobieństwa udziału, a z pewnością nie było go pod Warną. Podczas bezkrólestwa w Polsce w l. 1444—7 stał się aktywnym stronnikiem kandydatury Kazimierza, młodszego syna Jagielly, na tron polski, a następnie zwolennikiem jego rządów w Polsce.

P. był właścicielem Uściszowic (pow. wiślicki) i Sławkowic (pow. szczyrzycki), współwłaścicielem rodowych Morawian, do których zgłaszali swoje pretensje w r. 1429 Wichna Jakubowska i Michał z Książnic. W dożywocie posiadał wieś Krzyszkowice i Przeczniów (pow. proszowski), uzyskane przed r. 1419 za wierną służbę od Wojciecha Jastrzębca, bpa krakowskiego. W r. 1429 pożyczyl 70 grzywien Marciszowi Zagórskiemu i procesował się z Janem Wojsławskim o wieś Zagórze w Sandomierskim, zaś w r. 1452 przekazał Janowi Głowaczowi Oleśnickiemu wieś Janowice w ziemi sandomierskiej za Sławkowice w pow. szczyrzyckim. Transakcja ta świadczy, być może, iż P. koncentrował swoje dobra bliżej Krakowa, rezygnując z niebogatej ojcowizny w ziemi wiślickiej. Ostatnia wzmianka o P-rze pochodzi z r. 1452.

Z małżeństwa z nie znaną nam z imienia żoną miał P. syna Andrzeja i córkę Elżbietę, zamężną za Piotrem Duninem z Prawkowic h. Łabędź, burgrabią krakowskim.

Syn Andrzej zapisał się w r. 1457 na Uniw. Krak., gdzie studiował do r. 1459 (pozostawił po sobie spis zajęć, na które uczęszczał, podając zarazem imiona prowadzących je na Wydziale Artium profesorów, a także spis książek, z których się uczył. Osobliwy ten rękopis, opublikowany w r. 1878, stanowi cenne źródło do poznania programu ówczesnych studiów i zaplecza bibliotecznego studenta), później poświęcił się karierze duchownej. W r. 1469 potwierdzony jest jako pleban w Bejskach.

Fedorowicz, Urzędnicy i dostojnicy; — Dworzaczek W., Leliwici Tarnowscy, W. 1971 s. 156; Kiryk F., Jakub z Dębna na tle wewnętrznej i zagranicznej polityki Kazimierza Jagiellończyka. Wr. 1967 s. 18—19; Prochaska A., Dzieje Witolda, Wil. 1914 s. 246; tenże, Konfederacja Spytka z Melsztyna, Lw. 1887 s. 42, 59, 61; Sochacka A., Konfederacja Spytka z Melsztyna z 1439 r. Rozgrywka polityczna czy ruch ideologiczny, „Roczn. Lub.” T. 16: 1973 s. 56, 58; — Akta grodz. i ziem., II, IV, V, XI; Album stud. Univ. Crac., I 150; Arch. Kom. Hist. AU, Kr. 1886 III 73; Arch. Kom. Prawn. AU, Kr. 1907 VIII/1 nr 913; Cod. epist. saec. XV, II; Długosz, Dzieje, IV; Kod. katedry krak., II; Kod. Mpol., IV; Kod. Wielkiej Polski, V; Materiały archiwalne wyjęte głównie z Metryki Litewskiej od 1348 do 1607 r., Lw. 1890; Materiały do historii miasta Biecha (1361—1632), Kr. 1914; Mon. Pol. Hist., III 414—19; Starod. Prawa Pol. Pomn., II nr 3061; Zbiór dokumentów mpol., III nr 1765, V nr 1448, VIII nr 2102, VIII nr 2502; — Arch. Państw. w Kr.: Castr. Crac. t. 3 s. 202, 205, 221, 232, 252, 263, 430, 440, t. 19 s. 132, Terr. Crac. t. 6 s. 127, t. 10 s. 148, 155, t. 11 s. 167, 170, 287, 302, t. 15 s. 52, t. 146 s. 715, t. 150 s. 49, 303, t. 151 s. 111—112, t. 197 s. 528.

Feliks Kiryk

Przelaskowski Ryszard (1903—1971), historyk, bibliotekarz, archiwista. Ur. 9 (22) IX w Wilnie w rodzinie ziemiańskiej, był synem Napoleona Jana i Wiktorii ze Szpilewskich.

P. uczył się początkowo (od r. 1912) w gimnazjum w Mińsku Litewskim, a następnie w Warszawie, gdzie w r. 1921 ukończył gimnazjum Wojciecha Górskiego. Był harcerzem i członkiem Polskiej Organizacji Wojskowej, a w czasie wojny polsko-radzieckiej w 1920 r. łącznikiem. Od r. 1921 studiował historię na Wydziale Filozoficznym Uniw. Warsz. pod kierunkiem Marcelego Handelsmana. Doktoryzował się w r. 1927 na podstawie pracy *Sejm Warszawski roku 1825* (W. 1929). Równocześnie od października 1924 do marca 1936 pracował w Archiwum Akt Dawnych. W r. 1928 zdał egzamin państwowy dla pracowników służby administracyjnej, a w r. 1935 egzamin nauczyciela szkół średnich w zakresie historii i języka polskiego. W l. 1931—6 uczył historii w gimnazjum W. Górskiego. Od kwietnia 1936 do sierpnia 1939 był kustoszem Archiwum Miejskiego w Warszawie. Był współinicjatorem i współorganizatorem kursów archiwalnych, na których następnie wykladał, jak również inicjatorem ogólnopolskiej akcji ankiety archiwalnej, mającej na celu rejestrację zasobów archiwalnych. Spośród kilku prac P-ego na temat archiwistyki wyróżniała się publikacja *Program prac wewnętrznych w archiwach nowożytnych* (W. 1935), wydana również po angielsku jako obowiązująca instrukcja przez Archiwum Narodowe w Waszyngtonie (Washington 1940). W tym okresie P. opublikował kilka prac historycznych, m. in. *Stan badań nad dziejami Królestwa Kongresowego* (w: „Księga pamiątko-

wa ku uczczeniu prof. Marcego szawskiego T. 1832 (w: „T. W. 1932) i *francuskich „Pamiętnik Polских w 1924—39* i graficznychkowego Waz zeszytu „B. 1914” (W. 1914).

Na dwa wojny świat dyrektora B do chwili us był jej dyre w czasie wo splonęła w Po upadku p kolo Warsz 1945 brał u bibliotek war Stanisława do Warszaw nominację r Z wielką er biblioteki. Na przebiegu j kował liczn bibliotekarz” szawska” (i i „Stolica” praca Warsz okupacji (w teriały i stu W. 1961 V). ze stanowis a w r. 19 z zakresu r. 1946/7 r w Naczelne bytków, pot prowadził s Państwowy był kierown tacji w Ce Naukowo-T od I IX 19 konsultanta PAN. Stopi 1954. Od w samodzielny bliotek PA 1958 jako bliografii w Równocześn pełnił funk partamencie

"Polski słownik biograficzny" - Polska Igocia 1984-1985
Przebiegi: M. H. 1984-1985

wa ku uczczeniu 25-letniej działalności naukowej prof. Marcellego Handelsmana", W. 1929), *Warszawskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk 1800—1832* (w: „Towarzystwo Naukowe Warszawskie”, W. 1932) i *Rola Polski w ruchach intelektualnych francuskich za czasów monarchii lipcowej* (w: „Pamiętnik V Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Warszawie”..., Lw. 1930 I). W l. 1924—39 brał także udział w pracach bibliograficznych Gabinetu Historycznego Tow. Naukowego Warszawskiego i w redakcji pierwszego zeszytu „Bibliografii Historii Polskiej 1815—1914” (W. 1939).

Na dwa tygodnie przed wybuchem drugiej wojny światowej objął P. stanowisko zastępcy dyrektora Biblioteki Publicznej, a od 20 VI 1940 do chwili usunięcia go przez Niemców 30 XI 1942 był jej dyrektorem. Przygotowana przez niego w czasie wojny monografia o H. T. Buckle'u splonęła w powstaniu warszawskim 1944 r. Po upadku powstania P. przebywał w Milanówku koło Warszawy; w pierwszej połowie stycznia 1945 brał udział w akcji ratowania zbiorów bibliotek warszawskich, kierowanej przez prof. Stanisława Lorentza. Dn. 25 I 1945 powrócił do Warszawy, a w kilka dni później otrzymał nominację na dyrektora Biblioteki Publicznej. Z wielką energią przystąpił do odbudowy biblioteki. Na temat dziejów Biblioteki, a także przebiegu jej odbudowy i rozbudowy opublikował liczne artykuły w czasopismach: „Bibliotekarz” (1946, 1947, 1949), „Skarpa Warszawska” (1946), „Książka i Kultura” (1947) i „Stolica” (1947). Szczególną wartość posiada praca *Warszawska Biblioteka Publiczna w okresie okupacji* (w: „Najnowsze Dzieje Polski. Materiały i studia z dziejów II Wojny Światowej”, W. 1961 V). Dn. 30 IX 1949 P. został zwolniony ze stanowiska dyrektora Biblioteki Publicznej, a w r. 1950/1 cofnięto mu wykłady zleczone z zakresu historiografii, które prowadził od r. 1946/7 na Uniw. Warsz. Krótko pracował w Naczelnej Dyrekcji Muzeów i Ochrony Zabytków, potem od sierpnia 1950 do kwietnia 1952 prowadził sprawozdawczość w Przedsiębiorstwie Państwowym «Artos», następnie do 15 IV 1957 był kierownikiem działu gromadzenia dokumentacji w Centralnym Instytucie Dokumentacji Naukowo-Technicznej (CIDNT). Równocześnie od 1 IX 1953 do 30 VII 1955 pełnił obowiązki konsultanta Ośrodka Bibliografii i Dokumentacji PAN. Stopień docenta otrzymał w październiku 1954. Od września 1955 był zatrudniony jako samodzielny pracownik naukowy w Biurze Bibliotek PAN, a od kwietnia 1957 do czerwca 1958 jako sekretarz do spraw bibliotek i bibliografii w Biurze Komisji Prezydium PAN. Równocześnie od listopada 1956 do września 1958 pełnił funkcję konsultanta naukowego w Departamencie Bibliotek Min. Kultury i Sztuki.

W tym okresie ogłosił kilka ważnych prac z dziedziny bibliotekarstwa, m. in. *O charakterze naukowym wielkich bibliotek powszechnych* („Przegl. Bibliot.” 1950, również w języku węgierskim, Budapeszt 1951), *Sieci biblioteczne i ich założenia strukturalne. Próba uogólnienia* („Przegl. Bibliot.” 1953, w tłumaczeniu niemieckim „Der Bibliothekar” 1953), *Organizacja bibliotek. Sieci i rodzaje bibliotek w Polsce*, w: „Bibliotekarstwo naukowe” (W. 1956), *Biblioteki techniczne w Polsce* (W. 1956, publikowana również w języku czeskim), *Biblioteka i jej organizacja* (W. 1956, Wyd. 3., W. 1966), *Biblioteki naukowe w Polsce. Zarys problematyki* (W. 1958). Opublikował też liczne skrypty dla potrzeb słuchaczy kursów bibliotecznych. W l. 1956—68 wchodził w skład kolegium redakcyjnego „Przeglądu Bibliotecznego”. Od lipca 1958 do początku 1971 r. pracował w Instytucie Historii PAN, gdzie kierował zespołem opracowującym syntezę historii historiografii polskiej XIX w. Pod redakcją P-ego ukazało się „Vademecum dziejów historiografii polskiej” (W. 1964), a także tom „Historiografia polska w dobie pozytywizmu” (W. 1968). Równocześnie w l. 1959—68 prowadził na Uniw. Warsz. wykłady z bibliotekarstwa powszechnego i wybranych zagadnień z organizacji bibliotek. P. był od r. 1946 członkiem Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich (później Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich — SBP) i pełnił w nim m. in. funkcję przewodniczącego Zarządu Oddziału Warszawskiego i członka Zarządu Głównego. Był przewodniczącym (1960—3), powstałym z jego inicjatywy, Komisji do Spraw Budownictwa i Wyposażenia Bibliotek przy Zarządzie Głównym SBP, członkiem Komisji Historycznej Tow. Naukowego Warszawskiego (od r. 1946), członkiem Sekcji Bibliotek i Czytelnictwa Rady Kultury i Sztuki, Rady Naukowej CIDNT oraz Komisji Bibliotecznej Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego. Zmarł w Warszawie 11 II 1971 i pochowany został na cmentarzu Powązkowskim. Był odznaczony m. in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

P., żonaty dwukrotnie: od r. 1940 z Janiną ze Słowików i od r. 1963 z Janiną z Adamowiczów I. v. Wisznicką, dzieci nie pozostawił.

Po śmierci P-ego wydana została jego praca *Zagadnienia teoretyczne organizacji bibliotek* (W. 1972) uzupełniona notą biograficzną i wykazem publikacji.

Bibliogr. historii Pol. XIX w., I, II cz. 3; Bibliogr. Warszawy. Druki zwarte; toż, Wydawn. ciągłe 1944—54; — E. P., Ryszard Przelaskowski, „Bibliotekarz” 1971 nr 9 s. 281—3; Konarski K., Bańkowski P., Ryszard Przelaskowski (9 IX 1903—11 II 1971), „Archeion” T. 58: 1973 s. 219—23 (fot.); Pawlikowska E., Ryszard Przelaskowski, „Przegl. Bibliot.” 1972 nr 2 s. 241—5; taż, W służbie historiografii i bibliotekarstwa — Ryszard Przelaskowski, w:

Twórcy nowoczesnego bibliotekarstwa polskiego, Wr. 1974; Więckowska H., Ryszard Przelaskowski, „Kwart. Hist.” 1972 nr 3 s. 794—5; Z dziejów książki i bibliotek w Warszawie, W. 1961; — Konarski K., Dalekie a bliskie, Wr. 1965; Walka o dobrą kulturę, W. 1970; — „Informator Bibliotekarza i Księgarza” 1972 s. 243—6; „Życie Warszawy” 1971 nr 39 s. 12, nr 40 s. 6—8; — AAN: Akta personalne Min. Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego,teczka nr 5234; B. Publ. w W.: Spuścizna po P-m (rkp. prac publikowanych i niepublikowanych, notatki dot. prowadzonych wykładów, materiały związane z instytucjami, w których pracował, materiały biograficzne i in.) oraz teczka akt personalnych; IH PAN: Teczka akt personalnych.

Stanisław Konarski

Przelaskowski Wiktor Felicjan (1892—1975), inżynier elektryk, wykładowca Politechniki Warszawskiej, współtwórca elektryfikacji kolei w Polsce. Ur. 23 X w Mińsku Lit., był synem Mikołaja (pochodzącego z rodziny ziemiańskiej), inżyniera geologa, i Anieli z Janickich.

Maturę zdał P. w gimnazjum w Mińsku, w którym później wykładał, a w r. 1918 otrzymał dyplom inżyniera elektryka po odbyciu studiów w Instytucie Elektrotechnicznym w Piotrogradzie. Po przyjeździe do Warszawy w r. n., P. pracował kolejno w zgrupowaniu elektryfikacyjnym «Siła i Światło», w Warszawskiej Dyrekcji Poczty i Telegrafów, w Szkole Teletechnicznej i w zarządzie Zakładów Ostrowieckich. Jednocześnie w l. 1920—4 był starszym asystentem Katedry Urządzeń Elektrycznych (u Stanisława Odrowąża Wysockiego) na Politechnice Warszawskiej. W r. 1924 został naczelnym inżynierem i kierownikiem budowy (do uruchomienia w r. 1928) Międzyzmiastowych Kolei Elektrycznych w Zagłębiu Dąbrowskim (Dąbrowa Górnicza—Będzin—Sosnowiec—Szopienice i Sosnowiec—Czeladź). Pod kierownictwem P-ego opracowano w tym okresie projekty techniczne i wykonano w ciężkich warunkach (ze względu na podkopy górnicze) roboty budowlano-montażowe i całość urządzeń, które przekazano do eksploatacji w grudniu 1927. Następnie do r. 1945 (z przerwą w l. 1938—9, kiedy zajmował stanowisko dyrektora Elektrowni Okręgowej i Sieci Elektrycznych w Zagłębiu Dąbrowskim) był P. kierownikiem technicznym i wicedyrektorem Elektrycznych Kolei Dojazdowych (EKD) w Warszawie (Warszawa—Włochy—Milanówek—Grodzisk Maz.), ogólnej długości linii ok. 50 km. Pod kierownictwem P-ego zaprojektowano, wybudowano i uruchomiono odgałęzienia EKD do Włoch i do Milanówka oraz przedłużono linię przez miasto Grodzisk Maz.; wykonano też projekt rozbudowy i modernizacji warsztatów elektrotrakcyjnych w Grodzisku Maz., wraz z ich wyposażeniem i oddaniem do eksploatacji; zainstalowano na liniach EKD pierwszą w Polsce automatyczną blokadę liniową dla zabezpieczenia ruchu pociągów (której opis

podał P. w „Przegl. Teletechn.” 1932 nr 1 i 2). P. działał w Związku Przedsiębiorstw Komunikacyjnych w Polsce (ZPK) i wygłaszał referaty na ogólnokrajowych zjazdach ZPK; redagował w l. 1934—7 „Przegląd Czasopism ZPK”. Był członkiem Komisji Naukowej XXII Kongresu Międzynarodowego, poświęconego sprawom tramwajownictwa, kolejnictwa dojazdowego i ruchu autobusowego w r. 1930 w Warszawie. Pełnił wiele funkcji w Stowarzyszeniu Elektryków Polskich (SEP), m. in. był członkiem zarządu i skarbnikiem Koła Sosnowieckiego (1927), członkiem pierwszego składu Sekcji Szkolnictwa Elektrotechnicznego (1936), członkiem Komisji do Spraw Inżynierskich, przewodniczącym Komisji Wydawniczej (1938), prezesem Oddziału Warszawskiego (1937—8), członkiem Zarządu Głównego (1937—8). P. miał uprawnienia budowlane nadane w r. 1937. Był też rzeczoznawcą Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie z zakresu trakcji elektrycznej.

Z chwilą wyzwolenia kraju spod okupacji niemieckiej P. został członkiem rozszerzonej dyrekcji EKD (pod przymusowym zarządem państwowym), a po włączeniu EKD w skład Warszawskich Kolei Dojazdowych (WKD) był kierownikiem eksploatacji i działu ruchowo-handlowego obu przedsiębiorstw. W l. 1948—52 P. pracował w Min. Komunikacji (przejęciowo w Dyrekcji Generalnej Kolei Państwowych), najpierw jako radca, a potem naczelnik Wydziału Trakcji Elektrycznej w Departamencie Elektrotechnicznym. Po zlikwidowaniu tego wydziału przeszedł do pracy w Biurze Projektów Elektryfikacji Kolei, jako kierownik działów weryfikacji i kontroli technicznej, a następnie w Centralnym Biurze Studiów i Projektów Budownictwa Kolejowego w Warszawie na stanowisku głównego inżyniera specjalisty do spraw rozwoju techniki pozostał do emerytury w r. 1967. Uzyskał też uprawnienia w specjalnościach: instalacji i urządzeń elektrycznych (1963) oraz elektryfikacji linii kolejowych (1966). Zarazem w l. 1948—50 P. był pierwszym dziekanem Wydziału Elektrycznego Wieczorowej Szkoły Inżynierskiej w Warszawie. W l. 1950—67 prowadził wykłady zleczone z kolejnictwa elektrycznego w Katedrze Elektrotechniki Komunikacyjnej na Politechnice Warszawskiej. Wykładał też w Technikum Kolejowym im. Jana Rabanowskiego i na wielu specjalistycznych kursach dokształcających. Po wojnie był w SEP ponownie prezesem Oddziału Warszawskiego (1945—6), członkiem Zarządu Głównego (1945—51) oraz współorganizatorem (1958) i do r. 1969 członkiem prezydium Sekcji Trakcji Elektrycznej; w r. 1972 P. otrzymał godność członka honorowego SEP. Działał też w Stowarzyszeniu Inżynierów i Techników Komunikacji (SITK).